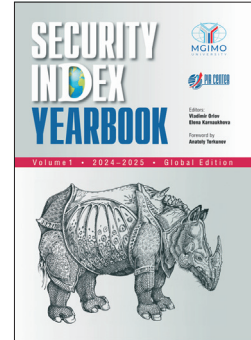

Vladimir Orlov, Elena Karnaukhova (szerk.):
Security Index Yearbook

(Moscow, Aspect Press Ltd, 2024. 574 oldal.
 ISBN 978-5-7567-1310-7

Online: Security Index Yearbook 2024-2025
 by PIR&MGIMO Vol.1 Digital Edition - PIR Center)

A Vladimir Orlov, Elena Karnaukhova által szerkesztett *Security Index Yearbook* 2024-ben, Moszkvában kiadott tanulmánykötet, amely az orosz nemzetközi biztonságpolitikai diskurzus legfontosabb kérdéseit tárgyalja. A könyv célja, hogy megvilágítsa Oroszország kül-, biztonság- és védelempolitikáját, valamint a globális politikai környezethez fűződő viszonyát, mindent az orosz elméleti és gyakorlati szakértők nézőpontjából. A kötet kiemeli Oroszország eurázsiai küldetését, a nem nyugati országok helyzetét, a „Kollektív Nyugat” és a „Globális Többség” közötti feszültségeket. A szerzők elemzik Oroszország bilaterális kapcsolatait, a nukleáris fegyverzetellenőrzés aktuális helyzetét, valamint a nemzetközi biztonsági architektúra újrapiítésének lehetőségeit. A könyv nem csupán a tudományos közösség, hanem a szélesebb magyar nyilvánosság számára is fontos forrást jelent, hozzájárul az orosz politikai diskurzus megértéséhez és a nemzetközi biztonságról folytatott vitákhoz.

Oroszország kül- és biztonságpolitikája már hosszú ideje világszerte élénk figyelem középpontjában áll, és napjainkban – a három éve folyó orosz–ukrán háború miatt – talán még nagyobb érdeklődés övezi, mint valaha. A figyelem háttérében az ország nemzetközi politikai súlya, stratégiai helyzete, valamint a regionális konfliktusokban való szerepvállalása áll. Oroszország sokszor közvetlen hatással van a globális biztonsági helyzetre, nemcsak a nukleáris hatalmi státusza, hanem az európai energiabiztonságban betöltött (bár gyengülő) szerepe, valamint a közel-keleti és közép-ázsiai politikai folyamatokra gyakorolt hatása miatt. Mindezek miatt rengeteg elemzés, tanulmány és cikk születik, amelyek Oroszország döntéseit és stratégiáját igyekeznek megérteni és megmagyarázni. Annak ellenére, hogy hatalmas az érdeklődés, számos kutatás és publikáció foglalkozik a témával, az orosz szakértők eredeti elemzései ritkán jutnak el a nemzetközi – és magyar – közönséghez. A nyugati média és akadémiai közeg által közvetített nézőpontok dominálnak, így az orosz megközelítések és biztonságpolitikai szempontok sok esetben hiányoznak a nemzetközi és hazai diskurzusból.

A Moszkvai Nemzetközi Kapcsolatok Intézetének (MGIMO Egyetem)¹ és az Oroszországi Politikai Tanulmányok Központja (PIR Központ)² közösen kiadott legújabb könyve,

- 1 A Moszkvai Nemzetközi Kapcsolatok Intézetét (MGIMO) Oroszország egyik legrangosabb és legelítettebb egyetemeként tartják számon, amely az orosz külügyminisztérium szakmai irányítása alatt működik.
- 2 Az Oroszországi Politikai Tanulmányok Központja (PIR Központ) a nukleáris fegyverek elterjedésének megakadályozásával, leszereléssel és globális biztonsági kérdésekkel foglalkozó vezető orosz nem-kormányzati szervezet, amely tudományos, szervezési, tanácsadói és oktatási tevékenységek szé-

a *Security Index Yearbook* jelentős lépést jelent az orosz szakértők által képviselt nézőpontok elérhetővé tételében, pótolva egy régóta fennálló hiányt. A kötet az 1994 és 2016 között rendszeres időközönként megjelenő *Security Index Journal* közvetlen utódja, amelyet 2017-től alkalmi kiadványként publikálnak. A mostani kiadás különös jelentőséggel bír, hiszen a MGIMO 80 éves és a PIR Központ 30 éves fennállásának alkalmából adták ki. Az új sorozatnak szánt első kötetben kiemelkedő orosz szakértők munkái kaptak helyet, alapos elemzések olvashatók Oroszország külpolitikájáról, biztonságpolitikai céljairól és a globális biztonság kulcskérdéseiről. A kötet célja, hogy az orosz tudományos és szakmai közeg tapasztalatait és meglátásait közvetítse, hozzájárulva ahhoz, hogy a nemzetközi közönség árnyaltabb képet kapjon Oroszország globális szerepvállalásáról és biztonságpolitikai stratégiáiról.

A könyv nyolc részből épül fel és összesen huszonkilenc fejezetet tartalmaz. A kötet Anatoly Torkunov, az MGIMO rektorának előszavával kezdődik, aki rámutat, hogy a kiadvány elsődleges célközönségét a külföldi olvasók alkotják, akik számára a kötet átfogó elemzéseket nyújt az orosz nemzetközi biztonsági kérdésekről. Az akadémikus hangsúlyozza, hogy a tudósok és szakértők indirekt módon hatást gyakorolnak a döntéshozatalra azáltal, hogy közvetítik az orosz perspektívát, elősegítik a nemzetközi biztonságról szóló vitákat. Így az akadémiai közösség közvetlenül a diplomácia érdekeit is szolgálhatja, amennyiben kutatási eredményei meggyőző módon járulnak hozzá a globális biztonsági diskurzushoz. Ezzel a funkcióval a kötet fontos szerepet vállal a „tudomány a diplomáciáért” megközelítés megvalósításában is.

A bevezetőben Vladimir Orlov, a PIR Központ igazgatója és a könyv főszerkesztője arra hívja fel a figyelmet, hogy az orosz kül-, biztonság- és védelempolitikát gyakran misztifikálják külföldön, elterjedt nézet, hogy megfelelő források hiányában ezen a területen a külföldi szakértők csupán találgatásokra támaszkodhatnak. A könyv ezt a hiányt szeretné pótolni, segíteni a nemzetközi közösséget az orosz álláspontok jobb megértésében. Orlov professzor hangsúlyozza, hogy a kötetnek nem célja az olvasók meggyőzése az orosz álláspontok helyességéről, inkább vitaindítóként szolgál. Az elemzések – bár nem tökéletesek – a hazai szakértői közösségekben zajló élénk szakmai párbeszédet is tükrözik, ezáltal hiteles képet adnak a belső viták és perspektívák sokféleségéről.

Az első rész (1–9. fejezet) a globális biztonságra és a multipoláris világrend felé történő elmozdulásra fókuszál. Az itt helyet kapott elemzések a biztonság kérdéskörét katonai szemszögből közelítik meg, azaz a háború és béke kérdésével, nukleáris nonprolifерációval, fegyverzetellenőrzéssel, új típusú hagyományos fegyverekkel, autonóm fegyverrendszerekkel, a világűr militarizálásával, nemzetközi terrorizmussal és kiberbiztonsággal foglalkoznak.

A második rész (10–17. fejezet) átfogó képet nyújt Oroszország kétoldalú kapcsolatairól különböző régiókkal és országokkal (Kína, Közel-Kelet, Irán, Afrika, Latin Amerika, Európa, Egyesült Államok). Elemzi mind a „baráti”, mind a „nem baráti” országokkal fenntartott kapcsolatokat, feltárja az együttműködésben rejlő potenciális lehetőségeket és a fennálló konfliktusokat is. Nyugat és Oroszország kapcsolatát a „Nagy Eurázsia” (*Great Eurasia*) koncepción keresztül vizsgálja, és arra keresi az elméleti választ, hogy mit is jelent a Nagy Eurázsia, hogyan lehetne ezt a gyakorlatban megvalósítani, ezáltal új perspektívát kínálni a regionális integráció és a geopolitikai egyensúly megteremtéséhez.

A harmadik rész (18–21. fejezet) mélyreható elemzéseket nyújt egyes konkrét globális és regionális problémákról, körbejárja a nukleáris nonprolifерáció és fegyverzetellenőrzés aktuális kérdéseit. Kitér az AUKUS³ szövetség létrejöttére és annak hatására az ausztrál nemzetbiztonságra egy

les skáláját végzi. Célja az orosz szakértői közösség szerepének és helyének megerősítése a világban, valamint Oroszország nemzeti érdekeinek védelme nemzetközi szinten.

3 Az AUKUS egy 2021-ben létrehozott háromoldalú védelmi és biztonsági partnerség Ausztrália, az Egyesült Királyság és az Egyesült Államok között. A szövetség célja, hogy megerősítse a csendes-óceáni térség biztonságát és stabilitását, különös tekintettel a Kína növekvő katonai befolyására adott válaszlé-

esetleges amerikai–kínai konfliktus során. Részletesen tárgyalja Párizs nukleáris politikáját, az ország retorikai megközelítését és a nukleáris arzenáljának modernizációját, miközben megvizsgálja Franciaország csatlakozásának lehetőségét egy Oroszországgal közös multilaterális fegyverzetellenőrzési tárgyaláshoz. Feltárja az orosz–amerikai biztonsági rivalizálást az ontológiai biztonság⁴ prizmáján keresztül.

A negyedik rész (22–26. fejezet) kiemelkedő orosz szakértőkkel (Dmitry Trenin, a Carnegie Moscow Center volt igazgatója, Irina Abramova az Orosz Tudományos Akadémia Afrikai Tanulmányok Intézetének igazgatója) és magas rangú tisztviselőkkel (Sergey Ryabkov külügyminiszter-helyettes, Kirill Barsky nagykövet) készült interjúkat tartalmaz a BRICS-ről, a Nagy Eurázsia koncepcióról, az ukrajnai háborúról és annak nukleáris vonatkozásairól, az afrikai országokkal való kapcsolatok jövőjéről, valamint az orosz „soft power” jelentőségéről napjainkban.

Az ötödik rész (27–28. fejezet) két, még 2007-ben publikált elemzést foglal magában, amelyekben a szakértők igyekeztek figyelmeztetni a világot a potenciálisan kedvezőtlen fejlődési irányokra. Az elemzések Oroszország és a globalizáció kapcsolatát, Moszkva nemzetközi szerepvállalását, valamint a Közel-Kelet helyzetét tárgyalják, rávilágítanak azon kihívásokra és változásokra, amelyek időbeni felismerése a szakértők szerint elengedhetetlen lett volna a globális és regionális stabilitás megőrzéséhez.

A hatodik rész (29. fejezet) a közeljövő értékelésével foglalkozik, a legfőbb célnak a politikai és katonai eszkaláció megfékezését tartja 2024–2025-ben. A hetedik és nyolcadik rész áttekintést nyújt a 2023-ban megjelent orosz nemzetközi biztonságpolitikai szakirodalomról, valamint időrendi kronológiát kínál a 2023-as év biztonságpolitikai eseményeiről.

A könyvet gazdag illusztrációk és kiemelt kulcsmondatok teszik áttekinthetővé és könnyen olvashatóvá, segítik az olvasókat a lényegi pontok gyors megragadásában. Az egyes fejezetek 15–25 oldal hosszúságúak, ideális terjedelmet nyújtanak az alapos, de befogadható elemzésekhez. Gazdagon hivatkoznak hazai és nemzetközi forrásokra, ekképpen a szerzők érvei alátámasztottak, megbízhatóságuk és hitelességük pedig könnyen ellenőrizhető. A kötet tankönyvként is hasznosítható, különösen érdekes lehet azon hallgatók és szakértők részére, akik mélyebben szeretnék megérteni az orosz perspektívát a nemzetközi biztonság területén.

A könyv talán legfontosabb üzenete, hogy Oroszország kulcsszereplőként tekint magára a nemzetközi biztonsági architektúra újraépítésében. Az orosz–ukrán háború alapjaiban rengette meg az európai biztonság stabilitását, de globális szinten is új biztonságpolitikai kérdéseket vetett fel. A háború visszahozta a nagyhatalmak közötti közvetlen konfrontáció lehetőségét a nemzetközi politikában és globális szinten is kihívások elé állítja a nemzetközi jogi- és biztonsági normákat, valamint kapcsolatokat. Oroszország saját nézőpontja szerint a nyugati dominanciájú rend alternatíváját kínálja fel olyan nemzetközi platformokon, mint a BRICS⁵ vagy a Sanghaji Együttműködési Szervezet,⁶ megpróbál új szövetségi rendszereket kialakítani.

pésekre. Az AUKUS keretében az Egyesült Államok és az Egyesült Királyság technológiát és szakértelmet biztosít Ausztrália számára, hogy tengeralattjáró-flottáját nukleáris meghajtású egységekkel bővítse, bár ezek nem lesznek nukleáris fegyverekkel felszerelve.

- 4 A nemzetközi kapcsolatokban az ontológiai biztonság az államok azon törekvését jelenti, hogy saját identitásukat stabilan és fenntartható módon definiálják a külvilággal szemben, amely segíti őket a biztonságuk és befolyásuk megőrzésében.
- 5 A BRICS országcsoportot eredetileg Brazília, Oroszország, India, Kína és Dél-Afrika alkotta, majd 2023-ban csatlakozott az Egyesült Arab Emírségek, Egyiptom, Etiópia és Irán. A BRICS célja a gazdasági és politikai együttműködés erősítése, valamint alternatívát nyújtani a nyugati dominanciájú intézményekkel szemben.
- 6 A Sanghaji Együttműködési Szervezet (SCO) egy nemzetközi együttműködési szervezet, amelyet 2001-ben alapítottak Kína, Oroszország, Kazahsztán, Kirgizisztán, Tádzsikisztán és Üzbegisztán részvételével. Később India, Pakisztán, Irán és Fehéroroszország is csatlakozott, emellett számos ország

A BRICS nagy hangsúlyt kap a könyvben, mivel 2024-ben Oroszország tölti be a soros elnökséget. Moszkva számára az erősödő szervezet különös jelentőséggel bír, hiszen az orosz vezetés egy „igazságosabb multipoláris világrend” alapját megteremtő kulcsszereplőként tekint erre az együttműködésre. A szervezet bővítése igazolja, hogy a BRICS ma már több mint egy gazdasági érdekközösség: a globális hatalmi egyensúly formálásában is részt kíván venni. Oroszország a BRICS keretein belül⁷ terjeszti befolyását, lehetőséget lát arra, hogy szorosabbra fűzze kapcsolatait a fejlődő világ országaival, és új geopolitikai alternatívákat kínáljon a nyugati struktúrák mellett.

A könyv kiemelt témája Oroszország úgynevezett „eurázsiai küldetése”, amelynek alapja az ország sajátos történelmi és geopolitikai helyzetén nyugszik. Szakértők szerint Oroszország kapcsolatainak jelentős része a Nyugattal valójában csak a 19–20. században kezdődött, korábban az ország nagyrészt eurázsiai partnerségre törekedett, és most ismét ezekhez a gyökerekhez kíván visszatérni. Ez a „küldetéstudat” abból az egységéből fakad, amelyet Oroszország saját identitásában és nemzetközi szerepében lát, önmagát „biztonság exportőréként” definiálva. Oroszország így nemcsak földrajzilag, hanem kulturálisan is egy köztes világot képvisel Kelet és Nyugat között.

A könyv az orosz politikai gondolkodást meghatározó, fontos új terminológiába is betekintést enged, például értelmezi az elmúlt években megjelent két új szakkifejezést – a „Kollektív Nyugat” (*Collective West*) és a „Globális Többség” (*Global Majority*) –, amelyeket a politikusok és a szakértők gyakran és következetesen alkalmaznak. A Kollektív Nyugat az Egyesült Államokat és szövetségeseit, azaz az Európai Unió és NATO tagországait, Japánt, Dél-Koreát, Ausztráliát és Új-Zélandot foglalja magába, s ezen országok politikai, gazdasági és társadalmi egységére utal. A kifejezés már a hidegháború idején is létezett, azonban 2022 óta vált igazán használatossá, amikor azokra az országokra kezdték alkalmazni, amelyek szemben állnak Oroszországgal, és az „Egyesült Államok szuperhatalmi szerepének megőrzését” szolgálják a világban. A Kollektív Nyugat ellenpólusa a Globális Többség, amely magába foglalja mindazon országokat, amelyek nem tartoznak a Kollektív Nyugathoz. 2022 óta ezzel a kifejezéssel utalnak a „nem-nyugati”, azaz ázsiai, afrikai és latin-amerikai országokra, amelyek a világ népességének mintegy 80–85%-át teszik ki. A nyugati és a magyar szakirodalom ezen országokat Globális Délként említi. Bár a Globális Többség megnevezés nem kifejezetten a Nyugat ellenfeleire utal, a szóhasználat mégis magában rejti azt, hogy ezeknek az országoknak az érdekei sokszor ütköznek a nyugati országokéval. Így a kifejezés egy olyan világméretű ideálizál, amelyben nincs egyetlen hegemon hatalom sem. Ezért áll fenn a feszültség a Kollektív Nyugat és a Globális Többség között: míg a Nyugat a hegemoniáját szeretné megőrizni, addig a globális többség a szuverenitás erősítésére és a multipoláris világrendben egy erősebb szerepkör kialakítására törekszik.

A *Security Index Yearbook* hiánypótló kiadványként szolgál az orosz szakértők nézeteinek közvetítésében. A könyv hasznos minden olvasó számára, akit érdekel az orosz kül- biztonsági és védelempolitika, és szeretne betekintést nyerni az orosz akadémiai körök munkásságába.

Szilágyi Laura

kapott megfigyelő státuszt. A szervezet célja a regionális stabilitás, a biztonsági együttműködés és a gazdasági partnerség erősítése. Az SCO kiterjedt együttműködést folytat terrorizmus, szélsőséges és szeparatizmus elleni küzdelemben, valamint a biztonságon túl politikai és gazdasági együttműködést is támogat Ázsia központi és déli térségében.

- 7 A 2024-es BRICS-csúcstalálkozóra Oroszországban, Kazanyban került sor. Kiemelt célja volt a globális politikai és gazdasági egyensúly újragondolása, a tagállamok közötti gazdasági együttműködés fokozása, és egy alternatív pénzügyi rendszer lehetőségeinek vizsgálata, amely előmozdítaná a dollártól való függetlenedést. A csúcson további országok csatlakozása is előtérbe került, ezzel növelve a BRICS+ formátum jelentőségét. Az egyéb napirendi pontok közé tartozott a globális biztonsági kérdések megvitatása, beleértve a közel-keleti konfliktusokat és a terrorizmus elleni küzdelmet, valamint a szankciók hatásainak elleni fellépést.